

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/321483859>

Заборонне право у поглядах Гегеля

Article · January 2011

CITATIONS
0

READ
1

1 author:

Tetiana Pavlova

Dnepropetrovsk National University

57 PUBLICATIONS 2 CITATIONS

SEE PROFILE

Стратегічним орієнтиром у лікувально–реабілітаційній роботі інтернатних закладів освіти є Національна програма «Діти України», яка дала новий імпульс у вирішенні складних проблем профілактики захворюваності та забезпечення дітей найбільш досконалими видами медичної допомоги, засобами лікування і відновлення здоров'я.

Перш за все, це забезпечення дітей засобами індивідуальної корекції (окуляри, протези, слухові апарати тощо), школи–інтернати – навчально–наочним приладдям, підручниками, комп'ютерами, кадрами, створення необхідної матеріально–технічної бази для трудової підготовки.

І як результат, до 2000 року у всіх областях завершено реалізацію програми «Окуляри для дітей сиріт України» за участю Американсько–українського комітету допомоги дітям–сиротам. Спільно з рядом міністерств, громадських організацій Німеччини, США проведена певна робота з розробки і виконання програми «Слухові апарати для дітей України».

Список використаних джерел

1. Кобзар Б. Запобігання відхиленням у поведінці школярів / Б.Кобзар, Є.Петухов, І.Литвинов. – К.: Вища школа, 1992. – 143 с.
2. Макаренко А. Пед. сочинения: В 8–ти т / А.Макаренко. – М.: Педагогика, 1998. – Т.1. – 442 с.
3. Матеріали Міжнародної науково–практичної конференції «Діти з обмеженими фізичними та розумовими можливостями в системі корекційного навчання і виховання»: Тези доповідей. – К.: Інститут дефектології АПН України, 1997. – 256 с.
4. Державна статистична звітність Міністерства статистики України (Форма № 19), 1995, 1996, 1997, 1998, 1999 рр.

Покась В.П. Лечебно–реабилитационная работа в интернатных учреждениях

Обосновываются современные лечебно–реабилитационные технологии обучения и воспитания детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: образование, человек, лечебные процессы, реабилитация детей, дети с особыми потребностями, интернатное образование, воспитание, культура.

Pokas, V.P. Medical rehabilitation activity in boarding schools

Grounded are contemporary medical techniques of teaching and upbringing of children with special needs.

Key words: education, human, medical processes, rehabilitation of children, children with special needs, education in boarding schools, upbringing, culture.

Заборонне право у поглядах Гегеля

Розкриваються питання початку розвитку права, того етапу, коли воно по суті носило скоріше заборонний характер, тільки розпочинало складний рух до свого поняття у філософії Гегеля.

Ключові слова: заборона, право, розвиток, об'єктивний дух.

У правовій теорії розрізняють заборонне і дозвольне право, зазначаючи при цьому, що у сучасному світі вони співіснують разом. Чим більшого розвитку набуває суспільство, тим більш у ньому будуть розвиватися саме дозвольні норми права. Важливим є визначити поняття, значення і роль цих видів права, можливих аспектів їх співіснування. У філософії Гегеля заборонне право виступає як певний етап розвитку права. Заборонним правом можна назвати норми, що діють на рівні абстрактного права.

Проблемними питаннями права, у тому числі і абстрактного у філософії Гегеля займалися такі дослідники як В.Коротких, В.Малінін, В.Нерсисянц, В.Рибальченко та інші. Питання ж пов'язані саме із специфікою заборонного права у гегелівській філософії залишаються відкритими і потребують свого окремого розгляду. Необхідно розглянути особливості заборонного права саме у контексті загального вчення Гегеля про право, його розвитку.

Правова проблематика завжди займала у філософії Гегеля одне із провідних місць, починаючи з ранніх етапів його творчого шляху і до останніх його робіт. Право має у філософії Гегеля декілька проявів: ідея права, особливе право, загальне право, позитивне право, природне право.

Право розглядається комплексно Гегелем, як певна предметність, поняття воно постає поряд із мораллю, як складова частина моральності. Розвиток об'єктивного духу і складає розвиток права. Розгляд права відбувається у постійному контексті розвитку правовідносин. Право виступає як свобода волі, що повинна бути реалізованою у суспільстві. В залежності від того, наскільки розвинутими є суспільство і правосвідомість осіб, настільки і реалізує себе право у постійному процесі суспільного спілкування, у правовідносинах. Свобода волі теж набуває свого розвитку разом із правом. Вона є змістом права, а також критерієм у відповідності до якого, праву надається оцінка. Право постає не як ідеал, що є недосяжним у емпіричному житті, а як ідея, що повинна стати дійсністю.

Влучно зазначає В.Нерсисянц, що розвиток у сфері об'єктивного духу представ у вигляді субординації прав, як перевага, конкретного права перед абстрактним, як «зняття» більш абстрактних форм права у наступних, більш конкретних і синтетичних, його формах. Правове значення ступінчатого характеру розвитку ідеї свободи є у ієрархічній

підпорядкованості цих ступенів (абстрактне право, мораль, сім'я, громадянське суспільство, держава) – значить бути більш самостійним і істинним попереднього ступеня, бути тим правом, у якому «знімається» право більш абстрактного ступеня. Таким чином, ієрархія ступенів ідеї, що є характерною для всієї гегелівської філософії, у сфері суспільства, соціально-політичної проблематики, де мова йде про свободу, набуває особливого, а саме правового сенсу у двоякому відношенні: по-перше, кожна ступінь, по Гегелю, є право; по-друге, несамостійність і неістинність кожного попереднього ступеня розвитку ідеї перед наступною трактується як право наступного ступеню по відношенню до попереднього [9, с.51–52].

Об'єктивний дух являє собою другий ступінь розвитку духу, у його рамках Гегель розглядає абстрактне право, мораль і моральність. Воля тут виступає як така, що стає на шляху реалізації свободи – свого поняття. У роботі «Енциклопедія філософських наук» Гегель, говорячи про об'єктивний дух, надає дуже широке визначення права, наголосуючи на тому, що воно має не тільки юридичне значення, таке відношення до права зберігається в усьому подальшому розвитку його філософсько-правових поглядів. Він зазначає, що реальність взагалі як наявне буття свободи волі є право, яке слід розуміти не лише як обмежене юридичне право, але як право, яке обіймає наявне буття всіх визначень свободи [3, с.327]. Фактично в усіх випадках, коли у філософській концепції Гегеля мова йде про свободу волі, одночасно мова йде і про право. Таке широке філософське розуміння права мислителем обумовлене тим, що у його концепції воно має субстанціальну природу, онтологічну і гносеологічну сутність.

Всі ці три етапи розвитку об'єктивного духу – абстрактне право, мораль, моральність, виходячи з гегелівської термінології можна назвати тезис, антитезис, синтез відповідно. Мораль і право розглядаються мислителем як частини цілого – моральності. Свого розвитку вони набувають саме у межах цього цілого. Процес розвитку об'єктивного духу виступає як діалектичний процес. Право у процесі такого діалектичного розвитку стає відповідним своєму поняттю, практично реалізує свободу волі. Згідно класифікації, яку надає Гегель, свобода волі є:

А. Спочатку безпосередньою і тому у якості одиничної – особою; наявне буття, яке це останнє дає своїй свободі, є власність. Право як таке є формальне, абстрактне право.

В. Рефлектованою у себе, таким чином, що вона має своє наявне буття, у межах самої себе, і в наслідок цього визначена у той же час як, – право суб'єктивної волі, – мораль.

С. Субстанціальною волею як відповідна своєму поняттю дійсність у суб'єкті і тотальність необхідності, – моральність у сім'ї, громадянському суспільстві і державі [3, с.328–329].

Право набуває своєї повної реалізації як свобода лише на ступені моральності, у громадянському суспільстві і державі, до цього ж шлях права від абстрактного права через мораль до моральності є розвитком об'єктивного духу, процесом у якому право лише осягає своє поняття. Як абстрактне право воно виступає як об'єктивна, проявлена зовні воля, що знає і захищає лише особливе, на ступені моралі, у свідомості особи формується уявлення про свободу як внутрішню, суб'єктивну свободу особистості, а також вчення про право збагачується вченням про умисел і вину, як акт волі. На останньому етапі – моральності право набуває свого

поняття, стає реалізованою свободою. Для того, щоб зрозуміти результат, тобто поняття права, необхідно дослідити і процес його розвитку, тобто шлях об'єктивного духу.

Розпочинає цей шлях абстрактне право, розкриваючи його сутність, Гегель бажав підкреслити, що в основі права взагалі лежить свобода окремої людини. Абстрактне право являє собою перший з трьох етапів розвитку об'єктивного духу, яке філософ називає терміном «Das abstracte Recht». Основною характеристикою волі осіб на цьому етапі є її індивідуальність. Право розуміється лише як індивідуальне право, свобода – лише як індивідуальна свобода, кожен захищає право і свободу як свої власні, індивідуальні цінності. Свобода волі виступає тут як особиста, одинична, як самосвідомість. Особи є відокремленими індивідами, юридично рівними, вільними особистостями.

Абстрактне право є лише та частина вчення про право, що становить його перший, початковий рівень розвитку, свого ж поняття право набуває у громадянському суспільстві. Тому розгляд абстрактного права не розкриває у повній мірі поняття права, а є лише першим кроком, з якого право починає величаву ходу свого розвитку.

Гегель вважає, що якщо у когось немає ніякого іншого інтересу, окрім його формального права, то воно може бути просто упертістю, так як часто буває у душевно обмежених і бідних серцем людей, оскільки груба людина вперто відстоює своє право, тоді як людина благородного образу думок приймає до уваги і інші сторони справи [1, с.98]. Філософ звертає увагу на важливу річ, він зазначає, що необґрунтоване прагнення до захисту своїх начеб то прав нічим не відрізняється від недоумства, оскільки у абстрактному праві мова йде не про поняття права, а лише про етап його становлення. Право таким чином виводиться із сфери суб'єктивних уявлень, для того, щоб право вважалося за право, необхідно, щоб його визнавали і інші, щоб воно об'єктувалося у зовнішньому світі, стало позитивним правом, а не було надбанням лише свідомості окремо взятої особи.

Абстрактне право виступає як формальність, воно є формальним, оскільки не реалізує свободу, а є правом лише за своєю формою, а не за змістом. Особа, яка керується абстрактним правом реалізує лише формальну, абстрактну свободу волі. Воля взагалі у абстрактному праві є абстрактною. Особа в абстрактному праві має правоздатність, але вона ще усвідомлює себе як одиничність, особливість без усвідомлення загальної волі і її універсальності. Вона здатна сприймати ще тільки зовнішні прояви світу, не усвідомлюючи їх розумності, суті. Причиною абстрактності волі особи у абстрактному праві є, перш за все, її спрямованість на одиничне, особливе. Така воля вже бачить право і бажає його, але це право є лише формальним і воля бажає лише блага для одиничної конкретної особи. Ще не має місця сутнісне, поняттєве розуміння права, воно по суті скоріше є суб'єктивним інтересом. У абстрактному праві людина стає особою, оскільки без цього вона не може бути правоздатною. Для того, щоб перейти із статусу абстрактної особи у статус конкретної особи, людині необхідно усвідомити право, що не являється нею самою і знову повернутися до себе вже з новим знанням, у новому статусі. Саме тоді відбувається поєднання зовнішнього і внутрішнього, а ідея права може бути реалізованою.

Саме у абстрактному праві людина стає особою, тобто суб'єктом права і це є відправною точкою руху легальності, права взагалі. Якщо

стан свідомості людей знаходиться на такому рівні розвитку, що вони не здатні бути правовими особами, визнавати, поважати і цінувати право взагалі і право кожного зокрема, їх розум, їх душа є закритими для духу, для пізнання світу. Для того, щоб об'єктивний дух розпочав свою ходу, необхідно, щоб людина стала правовою особою.

Розвиток духу є розвитком, що має місце як в об'єктивній реальності, так і у свідомості осіб. Дух розгортається як у світі, так і у людині. Людина повинна пройти разом зі світом певний шлях і побачити, досягнути, усвідомити розум, що у ньому міститься. Право повинне бути не тільки реалізоване як дійсність, стати реальністю у світі, а й повинне бути усвідомлене особою, зайняти у її правосвідомості місце найвищої цінності, тільки при збігу цих двох моментів можна говорити про те, що право досягло свого поняття. Людина, що стала особою, у той же час стає учасником загального процесу розвитку духу. У процесі цього розвитку особа вже є частиною загальносвітових процесів, що відбуваються, вона є соціалізованою особою, носієм культурних особливостей свого народу, частиною суспільства, держави, світу взагалі. Рівень розумності, власного розвитку особи може зіставлятися з рівнем розумності і розвитком світу у цілому, оскільки вона є учасником загального розумного процесу розвитку духу, що має глобальний характер і має на меті благо. Емпіричне буття як кожної окремої людини або явища, предмету так і світу взагалі повинне зіставлятися з таким критерієм як розумність. Чим більшим є збіг, тим більш високого розвитку вони досягли, тим більше вони наближаються до свого поняття, своєї істини. Інтерес філософії як науки складає лише те, що є розумним як у людині, явищі, предметі, так і у світі у цілому.

Необхідність суспільного спілкування, що вимагає визнання права взагалі і кожного іншого, як особи є умовою подальшого розвитку духу. Кожен раз, коли сучасна особа виділяє себе із загального правового контексту суспільства, коли бачить у праві лише вираження своєї власної суб'єктивності, вона при цьому мислить на рівні лише формального, абстрактного права і не усвідомлює його поняття і значення.

У контексті абстрактного права Гегель розглядає власність, договір і неправу.

Людина є істотою розумною, тому вона має право не визнавати все те, що вона розумним не вважає, але думка щодо розумності або нерозумності у даному випадку є суб'єктивною, саме так відбувається у абстрактному праві, тому і зазначене право можна вважати лише формальним, абстрактним, необ'єктивним, позбавленим змісту. Подолати таке суб'єктивне відношення до права можна лише, якщо визнати загальне, що є універсальною реалізацією правомірних індивідуальних волей. Але шлях до такого універсального загального починається з того, що суб'єктом правовідносин стає не просто людина, оскільки вона є людською істотою, а особа, тобто «людина правова». Суть особи за Гегелем виражається у принципі: «будь особою і поважай інших у якості осіб [1,с.98]». Саме це відбувається у абстрактному праві, коли вимога «будь особою» розуміється як право на реалізацію і захист своїх правових інтересів, що передбачає усвідомлення права, його цінності, у той час як «поважай інших у якості осіб» вимагає не порушувати прав інших, усвідомлювати їх як рівноцінних правових суб'єктів. Щодо цього Гегель зазначає, що право – це відношення людей один до одного, оскільки вони є абстрактними особами. Що суперечить

праву, є такий вчинок, яким людина не визнається як особа, інакше кажучи, вчинок, що порушує сферу свободи людини. Таким чином, правове відношення одне до одного, згідно свого основного визначення, носить негативний характер і не потребує, власне, надавати іншому щось позитивне, а вимагає тільки визнавати його як особу [2,с.199]. У праві особи постають як абстрактні, однакові у своїх правах. Коли порушується вимога «поважай інших у якості осіб», особа, чий права були порушені відчуває, що не тільки її права, а й вона сама позбавлена визнання.

Як зазначає Ж.Ішполіт, свідомості прагнуть до взаємного визнання і через мову здійснюють його. Таке визнання є фундаментальним початком абсолютного знання, але мова сама є цим визнанням, і саме такий зв'язок одиничного і загального є для Гегеля поняттям або змістом. У явно вираженій комунікації свідомостей стверджується загальна самосвідомість, здійснюється саме відкриття буття як універсальної самості [6,с.29–31]. Стан, коли одна самосвідомість віднаходить і визнає іншу є станом комунікації свідомості, відбувається безпосередній контакт між ними.

Одиничність, особливість особи повинна проявлятися не у її намаганнях свій відокремлений, суб'єктивний намір зробити об'єктивністю, чи нав'язати як свою власну волю, а у прагненні до самовизначення, самопізнання, яке відбувається у процесі усвідомлення особою необхідності і цінності загальної волі. Саме така воля здатна усвідомлювати правовий стан, який є одночасно і об'єктивно існуючим і усвідомленим.

У процесі розвитку волі на першому етапі виступає одинична воля суб'єкта. Ця одинична воля проявляє себе у власності, завдяки якій знімається чиста суб'єктивність. Будучи власником, людина стає особою. Власність розуміється Гегелем дуже широко, не тільки і не стільки у юридичному значенні, скільки у філософському.

Свою тілесність людина усвідомлює як власну, таку, що належить їй, як зовнішній її прояв і підвладну її волі. Але у світі особа виступає як цілісний образ, що має і душу, і тіло. Перше оволодіння відбувається у особи на рівні людського буття, вона усвідомлює себе як єдність тілесного і душевного, ця єдність усвідомлюється завдяки духу, розуму, що спрямовує свідомість і волю. Саме таке оволодіння, є первинним для людини, і правовою особою вона стає коли усвідомлює себе як людину, певну цілісну єдність, розуміння цього відбувається у наслідок самопізнання, а лише потім, як власника якихось речей.

Таким чином, на своєму абстрактному рівні, право є лише перший, найменш розвинутий етап свого розгортання, але саме з нього починається цей процес.

Звичайно, що в цьому сенсі мова ще не йде про право як свободу, оскільки нерозвинуте право не відповідає своєму поняттю, істині. Право тут виступає по суті як заборона, оскільки його завданням є захистити кожного індивіда від свавілля іншого. Закони виконують лише тому, що бояться їх караючої санкції, а не у силу власних усвідомлених переконань про високу цінність права взагалі і права іншого зокрема. Пріоритет заборонних норм говорить, перш за все про неможливість осіб самостійно, завдяки своїй розумності, розвинути правовій і моральній свідомості, визначати межі дозволеного. На ранньому етапі розвитку права – абстрактному праві, лише шляхом заборон можна досягти мінімально необхідного

порядку, оскільки свідомість ще є вкрай суб'єктивною і людина не здатна рахуватися з правами інших.

Список використаних джерел

1. Гегель Г.В.Ф. Философия права / Г.В.Ф.Гегель. – М.: Мысль, 1990. – 526 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Философская пропедевтика / Г.В.Ф.Гегель // Работы разных лет. В двух томах. – Т. 2. – М.: Мысль: 1973. – 630 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. / Г.В.Ф.Гегель. // Том 3. Философия духа. – М.: Мысль, 1977. – 471 с.
4. Дженис М. Европейское право в области прав человека: Практика и комментарии / М.Дженис, Р.Кэй, Э.Брэдли; [перевод с английского]. – М.: Права человека, 1997. – 608 с.
5. Забигаило В.К. Право на права / В.К.Забигаило. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 229 с.
6. Ишполит Ж. Логика и существование : очерк логики Гегеля / Ж.Ишполит. – СПб: Владимир Даль, 2006. – 321 с.
7. Коротких В.И. Очерк исследования структуры системы философии Гегеля / В.И.Коротких. – М.: Прометей, 1999. – 371 с.
8. Мальцев Г.В. Понимание права. Подходы и проблемы / Г.В.Мальцев. – М.: Прометей, 1999. – 419 с.
9. Нерсесянц В.С. Философия права Гегеля / В.С.Нерсесянц. – М.:Юристь, 1998. – 352 с.

Павлова Т.С. Запретительное право во взглядах Гегеля

Раскрываются вопросы начала развития права, того этапа, когда оно по сути носило запретительный характер, только начинало сложное движение к своему понятию в философии Гегеля.

Ключевые слова: запрет, право, развитие, объективный дух.

Pavlova, T.S. A prohibitive right is in the looks of Hegel

The questions of beginning of development of right open up, that stage, when it in fact carried prohibitive character, only began difficult motion to the concept in philosophy of Hegel.

Key words: prohibition, right, development, objective spirit.

Особенности методологических засад немецкой исторической школы политекономии

Дана експозиція специфіки методологічних основ німецької історичної школи политекономії та ролі історичної школи політекономії в розробці філософії господарства, що відкривала б можливості для розуміння економіки в цілому. Значну увагу приділено впливу історичної школи политекономії на сучасні підходи в економічній етиці і соціальній філософії, зокрема, теорію суспільного капіталу, інституціоналізм і комунітаризм.

Ключові слова: інституціоналізм, історизм, комунітаризм, народне господарство, соціальний капітал

Німецька історична школа економіки виникла в Німеччині в другій половині XIX ст. Будучи відгалуженням німецького історизму, засновниками якого були Й.Гердер і В.Гумбольд, ця інтелектуальна течія значно відрізнялася від основного напрямку соціально-економічної думки того часу – класичної політекономії. Основним методологічним принципом німецької історичної школи був принцип історизму, відповідно до якого кожний народ має власний шлях соціально-економічного розвитку. Німецька історична школа економіки стверджувала, що тільки через дослідження народного духу або етосу, як морально-культурного змісту конкретного суспільства, який визначає людську діяльність в цілому, а економічну діяльність зокрема, можливе істинне пізнання економічних феноменів.

Поняття народного духу має довгу історію в німецькій філософській традиції. Витоки цього поняття ми знаходимо в історизмі. Німецький історизм критикував основні принципи англійської класичної політекономії – індивідуалізм і автономність економічної сфери суспільства, натомість, він розглядав історію як об'єктивний телеологічний процес, у якому всі історичні події були визначені абсолютним духом.

Німецький історизм розумів поняття духу не як індивідуальну свідомість, а як абстрактну структуру дійсності. Історизм або гегелівський ідеалізм, фактично замінив історичного суб'єкта об'єктивним духом. Історичний суб'єкт у Г.Гегеля завжди колективний [1, с.7], на відміну від поняття індивіду, відправного пункту класичних теорій суспільного контракту, в яких вільний індивід виступає базовим елементом суспільства.

Г.Гегель стверджував, що спільнота – це етична субстанція в якій особистість знаходить моральне задоволення. Особистість включена в органічну цілісність. Вільний індивід визначається завдяки місцю в суспільному та історичному процесі. Соціальний договір не сприймається Г.Гегелем просто як наслідок певної природної раціональності. Г.Гегель, не погоджується з А.Смітом, стосовно того, що індивідуальний егоїзм,